

Bir çox ölkələrdə insan hüquqlarının qorunması ilə bağlı qanun və qaydaların səmərəli tətbiqinin təmin edilməsi üçün xüsusi komissiyalar yaradılmışdır. Bu komissiyaların əksəriyyəti, dövlət orqanlarından asılı olmayaraq, müstəqil fəaliyyət göstərirlər. Hərçənd, onlardan, müntəzəm olaraq, qanunvericilik orqanları qarşısında hesabat vermək də tələb oluna bilər. Komissiyalar müstəqil xarakter daşdığı üçün onların tərkibinə, bir qayda olaraq, müxtəlif əhali qruplarının insan hüquqları sahəsində xüsusi marağı, biliyi və təcrübəsi olan nümayəndələri daxil olur. Hər bir ölkədə üzvlərin seçilməsi ilə əlaqədar özünəməxsus tələblər və məhdudiyətlər, məsələn, müxtəlif peşə kateqoriyalarından, siyasi partiyalar və ərazilərdən seçilən nümayəndələr və ya namizədlər üçün kvotalar qoyula bilər. İnsan hüquqları komissiyaları, başlıca olaraq, vətəndaşları ayrı-seçkilikdən qorumaqla, həmçinin, insanın mülki və digər hüquqlarını qorumaqla məşğuldurlar.

Qanunvericilik aktı və ya dekret əsasında yaradılan konkret komissiyaların funksiya və səlahiyyətləri həmin sənədlərdə dəqiq müəyyənləşdirilir. Bu qanun və dekretlər, həmçinin, komissiyaların fəaliyyət dairələrinin müəyyənləşdirilməsinə xidmət edir, belə ki, onlar komissiyaların hansı ayrı-seçkilik və zərərli xarakterli davranış növlərini tədqiq etməkdə səlahiyyətli olduqlarını müəyyənləşdirir. Komissiyaların bir qismi konstitusional qəbul olunmuş hüquqlardan hər hansı birinin güman edilən pozulma hallarını nəzərdən keçirməklə məşğuldurlar. Digər bir qismi isə insanın irqi, dərşinin rəngi, dini, cinsi, milli və ya etnik mənsubiyyəti, əlilliyi, sosial vəziyyəti, seksual oriyentasiyası, siyasi əqidəsi və əmlak vəziyyəti kimi son dərəcə müxtəlif əlamətlərə əsaslanan ayrı-seçkilik hallarını nəzərdən keçirmək imkanına malik ola bilərlər. İnsan hüquqları komissiyalarının ən

mümkün olmadığı hallarda, komissiyalar arbitraj proseduruna müraciət edə bilərlər; bu prosedurun gedişi zamanı dinləmələrdən sonra onlar müəyyən qərar çıxarırlar. İnsan hüquqları komissiyaları iddiada, hüquqi baxımdan, tərəflər üçün məcburi olan qətnamələr çıxarmaq səlahiyyətinə malik deyillər. Lakin bu, heç də o demək deyildir ki, vəziyyətin nizama salınması və ya müvafiq qaydada düzəldilməsi ilə bağlı onların verdikləri tövsiyələri inkar etmək olar. Bəzi hallarda, nizama salınmamış iddianın mübahisəli məsələlərini xüsusi məhkəmə dinləyir və müəyyən qərar çıxarır. Xüsusi məhkəmələrin olmadığı hallarda, komissiyalar nizamlanmamış iddiaları son və məcburi qərar çıxarılması üçün adi məhkəmələrə verir. İnsan hüquqları komissiyalarının başqa bir vacib funksiyası insan hüquqlarına riayət olunmasında yol verilən xətalara üzə çıxarmaq və onların aradan qaldırılması

insan hüquqları ilə bağlı müxtəlif məsələlər üzrə diskussiyaların təşkilini; seminarların təşkilini, konsultativ xidmətlər göstərilməsini və konsultativ müşavirələr keçirilməsini, həmçinin, insan hüquqlarına aid nəşrlərin hazırlanması və yayılmasını əhatə edir. Azərbaycan bu gün dünyanın inkişaf etmiş ölkələrindən birinə çevrilməklə yanaşı, insan hüquq və azadlıqlarını tam şəkildə təmin edib. Ölkəmizin bugünkü uğurları Ulu Öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ümummilli Lider hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsini, fəaliyyətinin əsas prinsipi elan edib. Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə 1995-ci ildə Konstitusiyaya qəbul edilib. Bütün qanunvericilik aktlarımız, insan hüquqları əsas götürülməklə, qəbul olunub. Ulu Öndərin bu siyasəti hazırda Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Məhz bu siyasətin davamı kimi, Prezident

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KİVDİF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

İNSAN HÜQUQLARI KOMİSSİYALARI

vacib funksiyalarından biri, insan hüquqları sahəsində mövcud milli qanunların ziddinə olaraq, yol verildiyi güman edilən sui-istifadə halları barədə ayrı-ayrı şəxslərdən (bəzən qruplardan) şikayətlər almaq və onları tədqiq etməkdir. Komissiyalar öz vəzifələrini lazımi qaydada həyata keçirmək üçün, adətən, tədqiq edilən məsələ barədə dəlillər toplamaq imkanına malik olurlar. Hətta çox nadir hallarda istifadə olunsun belə, bu səlahiyyət böyük əhəmiyyət kəsb edir, çünki o, şikayətin obyektinə olan şəxs və ya orqanın əməkdaşlığına səy göstərmək istəməsi nəticəsində, təhqiqatın təcrid edilməsi imkanını aradan qaldırır. Şikayətlərin təhqiqi və nizamlanması zamanı müxtəlif insan hüquqları komissiyalarının hər birinin tətbiq etdiyi prosedurların xeyli özünəməxsus olmasına baxmayaraq, onların bir çoxu bərabər və ya arbitraj metodlarından istifadə edir. Barışdırma prosesində komissiyalar hər iki tərəf üçün məqbul sayılan nəticələrə nail olmaq məqsədilə onların arasındakı rəy müxtəlifliyini aradan qaldırmağa çalışırlar. Mübahisəni, barışdırma yolu ilə nizama salmağın

üçün vasitələr təklif etmək məqsədilə, hökumətin insan hüquqları sahəsindəki siyasətinin, müntəzəm olaraq, icmalını hazırlamaqdır. İnsan hüquqları üzrə komissiyalar, habelə, həmin dövlətin insan hüquqları ilə bağlı öz qanunlarına və beynəlxalq qanunlara necə riayət etdiyini izləyir və lazım gəldikdə, dəyişikliklər təklif edir. Komissiyaların, ümumən, təsirliyin və mümkün səmərəliliyinin mühüm amili, onların öz adlarından istintaq işi qaldırma qabiliyyətləridir. Bu hal, xüsusilə də, ayrı-ayrı şikayətləri göndərmək üçün maliyyə və insan ehtiyatlarına malik olmayan şəxslərin və qrupların cəlb olunduqları situasiyalara tətbiq edilə bilər. İnsan hüquqlarının həyata keçirilməsinə yalnız qanuni və inzibati xarakterli tədbirlər sayəsində nail oluna bilər. Bunu, o fakt da təsdiq edir ki, ictimaiyyət tərəfindən insan hüquqlarının dərk edilməsinin dərinləşdirilməsinə görə, məsuliyyət, adətən, bu komissiyalara həvalə edilir. İnsan hüquqları sahəsində populyarlaşdırıcı və maarifləndirici fəaliyyət komissiyaların öz funksiyaları və məqsədləri barədə ictimaiyyəti məlumatlandırmanı;

İlham Əliyev iyunun 18-nin Azərbaycanda İnsan Hüquqları Günü kimi qeyd edilməsi ilə bağlı Sərəncam imzalayıb. Azərbaycan insan hüquqları sahəsində demokratik dövlətlərin uzun müddətdə əldə etdiyi uğurları qısa müddətdə qazanıb. Azərbaycanda bütün sahələrdə insan hüquqlarının müdafiəçisi kimi tanınmış vətəndaş cəmiyyəti üzvləri var. Bahar Muradova Azərbaycan dövlətinin siyasətinin mərkəzində insan amilinin dayandığını vurğulayıb. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İctimai-siyasi məsələlər üzrə köməkçisi Əli Həsənov tədbirdə "İnsan hüquq və azadlıqlarının təmin olunması Azərbaycan dövlətinin ali məqsədidir" mövzusunda çıxış edib. Prezident köməkçisi bildirib ki, Azərbaycanda fikir və söz azadlığının qorunmasına, azad informasiya məkanının formalaşmasına xüsusi diqqət yetirilir. Ölkəmizdə qəzet və ya jurnal təsis etmək olduqca asandır. Belə ki, müvafiq sənədləri Ədliyyə Nazirliyinə təqdim etdikdən cəmi 7 gün sonra mətbu orqanın nəşrinə başlanılır.

Milli Məclis Aparatının dövlət quruculuğu üzrə qanunvericilik

şöbəsinin müdiri, Avropa Şurası Venesiya Komissiyasının üzvü Lətif Hüseynov Milli Məclis Aparatında qanunlarla bağlı insan hüquqları ekspertizasının həyata keçirildiyini diqqətə çatdırıb. O deyib ki, Venesiya Komissiyası insan hüquqları baxımından, bir sıra qanunlarla bağlı rəylərini təqdim edib və yalnız bundan sonra həmin qanunlar parlamentə təqdim olunub. İnsan hüquqları dedikdə, mülki və siyasi hüquqlar başa düşülür. Bütün hüquqlar bərabər səviyyədədir. Əgər insan hüquqlarından danışırsaq, iqtisadi və sosial hüquqlarla bağlı ölkəmizdə qəbul edilən qanunları ön plana çəkməliyik. Milli Məclisdə bu sahələrdə geniş həcmli qanunlar qəbul edilib. İnsan hüquqları üzrə Müvəkil (Ombudsman) Elmira Süleymanova qeyd edib ki, insan hüquqları sahəsində bütün ölkələr üçün örnek olan Azərbaycan bir çox təşəbbüslər irəli sürüb və bu təşəbbüslər yüksək qiymətləndirilir. Ombudsman Təsisatı məhkəmədən kənar ilk insan hüquqlarının müdafiəsi qurumu olub. Təsisat penitensiar müəssisələrə də nəzarət həyata keçirir. Azərbaycanda heç bir ayrı-seçki-

liyə yol verilmir. Azərbaycanda Ombudsmana hər kəs müraciət edə bilər. Heç də bütün ölkələrdə hər bir şəxs Ombudsmana müraciət edə bilmir. İctimai dinləmələr Ombudsman İnstitutunun ölkəyə gətirdiyi bir yenilikdir. Biz ilk günlərdən rayonlarda ictimai dinləmələr keçirməyə başlamışıq. Bu ictimai dinləmələr vasitəsilə əsl ictimai iştirakçılığı həyata keçiririk. Digər tərəfdən, Azərbaycan yeganə dövlətlərdən biridir ki, qısa dövrdə 61 Əfv Fərnəmi imzalanıb, 11 Amnistiya Aktı tətbiq olunub. Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə qəbul edilən son Amnistiya Aktı 10 min insana şamil olunur. Təkcə dünən 350 insan azadlığa buraxıldı. Ali Məhkəmənin üzvü Vəfəddin İbayev "Azərbaycan məhkəmələrində insan hüquqlarının müdafiəsi", Vətəndaşların Əmək Hüquqlarını Müdafiə Liqasının sədri Sahib Məmmədov "Azərbaycanda insan hüquqları vətəndaş cəmiyyətinin baxışları kontekstində" mövzularında çıxış ediblər.

VAHİD ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru